

SCHMOECKEL Mathias, **Das Recht der Reformation**, Tübingen: Mohr Siebeck Verlag 2014, 311 s., ISBN 978-3-16-149581-6.

Niemieckie Wydawnictwo „Mohr Siebeck” z siedzibą w Tybindze wydało interesującą monografię prof. Mathiasa Schmoeckela poświęconą prawu reformacyjnemu. W skład tego dzieła weszło pięć rozdziałów oznaczonych nie jak zazwyczaj cyframi rzymskimi, ale kolejnymi literami alfabetu.

W rozdziale A *Fragestellung*, posiadającym charakter wprowadzający, autor określił cele badawcze i zakres opracowania. Należy podkreślić, iż cele podjętej

eksploracji badawczej w prezentowanym dziele mają charakter wielowątkowy. Dotyczą one: 1) natury władzy papieskiej; 2) kwestii konieczności powstania reformacji; 3) problemu nowatorskich założeń doktrynalnych reformatorów.

Rozdział B, moim zdaniem kluczowy dla tego dzieła, został poświęcony epistemologicznemu *novum* doktryny reformatorów (*Epistemologische Neurungen*). Oceniając zawarte w nim treści należy podkreślić, iż Mathias Schmoeckel, zupełnie zasadnie, osadził swe rozważania w szerszym kontekście, przedstawiając obowiązującą dotąd katolicką doktrynę dotyczącą możliwości poznawczych człowieka co do istnienia prawa i zasad jego funkcjonowania, opartą głównie na myśli św. Tomasza z Akwinu i Melichiora Cano. Profesor skłania się ku tezie, iż na radykalne przemiany szesnastowiecznej Europy, również w sferze prawa, wywarła znaczący wpływ nowatorska epistemologia twórców reformacji. Ukazując polemikę w kwestii mechanizmów poznawczych człowieka prowadzoną pomiędzy M. Lutrem i F. Melanchtonem wykazał on, iż istotne teoriopoznawcze *novum* wynikało z faktu, iż Melanchton pojmował poznanie jako akt indywidualum, powstający przy zastosowaniu odpowiedniej metody. Zastosowaną przez Melanchtona metodę Schmoeckel uznał za instrument nowatorski w owym czasie. Odrzucając bowiem metodę scholastyczną Melanchton stał na stanowisku, że możliwość poznania prawa, a co za tym idzie także dobra i zła, nie wynika – jak utrzymywali scholastycy – z przesłanek ontologicznych, lecz była możliwa w poszczególnych przypadkach ze względu na otrzymanie odpowiedniego wykształcenia, szczególnie w dziedzinie filozofii moralności.

Zdaniem M. Schmoeckela, epistemologiczne założenia F. Melanchtona wywarły znaczący wpływ na rozwój ówczesnych teorii prawa naturalnego. W tym kontekście zaprezentował on poglądy takich myślicieli, jak: Kalwin, Arminius, Pufendorf, Gutke, Calom oraz Grotius.

Według Profesora, nowatorska epistemologia wpłynęła także na ukształtowanie się protestanckiej doktryny o stanowieniu prawa. Jak twierdzi autor, wywody Melanchtona w tej materii wyrażające się w twierdzeniach, że każdy czas i każde państwo potrzebuje swojego prawa, a także, że prawo ludzkie będące dopełnieniem prawa Bożego i naturalnego pełniąc funkcję pedagogiczną, powinno pełnić rolę służebną względem władzy świeckiej w wypełnianiu jej zobowiązań znalazły odzwierciedlenie w założeniach systemowych wielu ówczesnych porządków prawnych, takich jak: prawo saksońskie Księcia Augusta, prawo duńskie, prawo pruskie z 1794 r., prawo francuskie oraz prawo bawarskie. Czytając uważnie tę pozycję nietrudno zauważyć, iż Autor wskazuje, iż epistemologia protestantyzmu znalazła także aplikację w różnych obszarach ówczesnej wiedzy prawniczej. Popierając tę tezę wskazał on na teorię stanowienia prawa wypracowaną przez Jeremiego Benthamsa, systematykę prawa oraz na nowy sposób interpretacji prawa w którym dużą wagę obok interpretacji autentycznej przywiązywano do interpretacji sędziowskiej.

Schmoeckel dowiódł, iż doktrynalnie nowa epistemologia była wymierzona przeciw władzy papieża. Wysiłki bowiem uczonych protestanckich zmierzały do jej zdesakralizowania. W konsekwencji więc, prawo państwowe wywodzono z prawa naturalnego. W opinii Autora, znaczącą rolę w procesie legitymizacji władzy odegrała teoria władzy wypracowana przez Bodina.

Zdaniem Profesora, pod wpływem doktryny reformacyjnej Kościoł zaczął pełnić nową rolę społeczną. W strukturze społecznej bowiem zajął on znaczącą pozycję obok władzy świeckiej. Tym samym doszło do zdesakralizowania władzy. Temu problemowi poświęcił Mathias Schmoeckel rozdział C zatytułowany *Die Entsakralisierung der Herrschaftsrechte*. Z badań przeprowadzonych przez autora wynika, że pomiędzy twórcami protestantyzmu nie występowała zgodność opinii w kwestii natury porządków prawnych; nie istniał też konsensus w sprawie pojmowania władzy. M. Luter i jego zwolennicy opowiadali się za systemem konsystorialno-episkopalnym; Kalwin z kolei optował za systemem synodalnym; pietyści natomiast przekonywali, że właściwym systemem jest system kolegialny. Gdy idzie o naturę władzy, Luter skłaniał się ku rzymskiej koncepcji ojca rodziny (*pater familias*); Kalwin pojmował władcę w kategoriach przedstawiciela Boga.

W rozdziale D *Disziplinierung des Lebens* Profesor skupił uwagę na problemie dyscyplinowania życia społecznego. W pierwszej kolejności procesy te wiązał on z nieco odmiennym pojmowaniem roli prawa karnego. Według Profesora, jego stosowanie polegało przede wszystkim na surowym sprawowaniu władzy i aplikowaniu ostrych kar, które miały doprowadzić do nawrócenia i poprawy życia wiernych.

Ponadto dowiódł on, iż założenia doktrynalne reformatorów w oddziaływały także na nowe rozwiązania systemowe ówczesnego prawa gospodarczego i prawa prywatnego. W pierwszym z nich uznano bowiem instytucję pożyczki; mechanizmy natomiast funkcjonowania prawa prywatnego wiązano z wolnościowymi kategoriami liberalnymi. W opinii Autora, taki sposób podejścia stworzył podwaliny pod współczesne prawo cywilne.

W rozdziale E, wieńczącym dzieło, Mathias Schmoeckel skoncentrował uwagę na tematyce następstw konfesyjnych podziałów związanych z powszechnością obowiązywania prawa (*Schluss: Konfessionelle Spaltung und die Allgemeingültigkeit des Rechts*). Wykazał on, iż – jak to określił – epistemologiczna rewolucja twórców protestantyzmu doprowadziła do ukształtowania się prawa własnego. Zdaniem Autora, procesy te stały się widoczne zwłaszcza w zróżnicowanym podejściu w różnych krajach do prawa rozwodowego. W sferze społecznej natomiast doprowadziły one do powstania obecnego również w świecie współczesnym zjawiska sekularyzacji.

Podsumowując pragnę podkreślić, że poziom rozważań merytorycznych Mathiasa Schmoeckela jest bardzo wysoki. Autor feruje pogląd, iż na ewolucyjną

zmianę w pojmowaniu prawa i jego stosowaniu decydujący wpływ wywarła nowatorska w owym czasie epistemologia twórców protestantyzmu. Opowiadając się za taką tezą, w następnych rozdziałach konsekwentnie uzasadnia on to twierdzenie, ukazując wpływ tej doktryny nie tylko na rozumienie roli prawa i prawodawców w życiu społecznym, ale także ukazując jej kreatywne oddziaływanie na wiele dziedzin prawa i dyscyplin prawniczych.

Ginter Dzierżon (Warszawa)